

**Олександр
МІРОШНИЧЕНКО**

Науковий співробітник
Національного
заповідника «Глухів»

Висла печатка єпископа Антонія Чернігівського

В одному з останніх випусків «Соборного майдану» була опублікована стаття про вислу печатку Великого князя Всеволода II Ольговича, знайдену на Глухівщині. Цього разу мова піде про свинцеву печатку єпископа Антонія Чернігівського, виявлену на південно-західному кордоні Глухівського району. Покрита світло-сірою патиною, вона була округлої форми розмірами 17 x 15 мм. Лицева сторона збереженого фрагменту печатки має зображення Спаса на престолі (втрачені голова і ліва рука), правиця якого зігнута в лікті і піднята вгору в жесті «благословення». На зворотному боці проглядається п'ятирядковий напис. Нам вдалося прочитати у другому рядку останні дві літери *KE*, у третьому рядку – останню літеру *P*, у четвертому – також останню літеру *P*, у п'ятому – літери *OB*, що знаходились в середині слова. Внаслідок зсуву заготовки пломби частина літер взагалі не викарбувалася.

На аналогічних, але більш вцілілих печатках, зроблених єпископом Антонієм, можна прочитати напис: «ANTW / NIONCKE / PEICMECHP / MOVTZEP / NIГOBOB», що в перекладі означає «Спасителю, охорони мене, Антонія Чернігівського».

Зображення Спаса на лицевій стороні печатки символізує Чернігівську єпархію. У 30-х роках XI ст. князь Мстислав-Костянтин Володимирович-Васильович заклав у Чернігові на честь Спасителя кафедральний собор. Очевидно майстер, що виготовляв штемпель, зобразив наньомую копію ікони Спаса з цього собору. Після утворення у 991 р. Чернігівської єпархії Глухів увійшов до її складу, тож документи

Висла печатка єпископа Антонія Чернігівського (1156–1169 рр.)

чернігівських священників обов'язково мали надходити і до нашого регіону.

Іпатіївський літопис не зовсім позитивно описує єпископа Антонія, бо він не підтримував провладну князівську гілку, за що і потрапив у немілість. Після смерті чернігівського князя Святослава Ольговича у 1164 році його дружина, заручившись підтримкою Антонія, приховала смерть чоловіка. Це було зроблено для того, щоб її син Олег міг безперешкодно зайняти батькове місце. Вістка про це викликала обурення у ще одного претендента на престол – Святослава Всеволодовича. Незважаючи на те, що Олег Святославич зайняв Чернігів раніше, Святослав Всеволодович змусив молодого князя переїхати до Новгород-Сіверського і княжити там, а сам зайняв чернігівський престол. В останній рік правління між Антонієм і чернігівським князем Святославом Всеволодовичем, що тримав на його образі, відбувся конфлікт, в результаті якого єпископ був вигнаний із Чернігова.

Висла печатка єпископа Антонія Чернігівського (1156–1169 рр.) є важливим артефактом у вивченні історії православ'я нашого регіону.

Глухів у книзі рекордів України

Найбільша з відомих українських гармат відлита майстром К. Балашевичем із Глухова (1705). Вона прикрашає Московський Кремль

Перший на Україні театр створений у Глухові (1751)

Перша в Росії і Україні музична школа відкрита у Глухові (1730)

Уперше на Україні вирощено картоплю у Глухові (1776)

Уперше в історії землеробства Глухівський науково-дослідний інститут луб'яних культур вивів насіння безнаркотичних конопель

Ірина
МОШИКУчений секретар
Національного
заповідника «Глухів»

Наскільки швидкоплинне життя розумієш тільки тоді, коли починаєш ідентифікувати у часі ту чи іншу зустріч, розмову, візит друзів, відвідини близьких, знакову життєву подію. Здається, все відбувалося тільки вчора, але, на жаль, час суперечить твоїм відчуттям. Нещодавно, систематизуючи зібраний дисертаційний матеріал, який вже став сторінкою моєї життєвої історії, натрапила на цікаві записи, зроблені восени 2006 р.

Відомий глухівський краєзнавець Ігор Іванович Сбитний, знаючи про мої наукові інтереси, організував у 2006 р. зустріч із цікавою особистістю, випускницею Глухівського педінституту довоєнних років Ульяною Михайлівною Куксою (Сергієнко), яка з доброї ласки погодилась поділитися спогадами про своє студентське життя у Глухові.

Уляна Михайлівна народилася у грудні 1920 р, у 1935–1938 рр. була студенткою Глухівського педтехнікуму, після війни у 1944–1946 рр. навчалася у педінституті (також у Глухові). За спогадами колишньої студентки директором і педінституту, і педтехнікуму у середині 30-х років ХХ ст. був А.А. Стрельцов. У ті часи багато викладачів одночасно працювали і в технікумі, і в інституті, тому їх педагогічний склад практично був ідентичним. Ольга Іванівна Дейнеко викладала природничі дисципліни й керувала польовою практикою в інституті, одночасно обіймаючи посаду завуча педтехнікуму. Про неї Уляна Михайлівна відгукувалась з особливою теплотою і повагою, адже Ольга Іванівна була надзвичайно чуйною людиною і постійно переймалася проблемами студентів, намагаючись всім допомогти.

Викладачка географії Єфросинія Василівна Вершигора мала дореволюційну освіту і виразно відрізнялася від інших педагогів глибокимвзнаннямпредмету, поведінкою, мовою, манерою спілкування, вмінням навіть у тих скрутних умовах елегантно вдягатися (це були простенькі речі, але підібрані з витонченим смаком). До революції Єфросинія Василівна багато мандрувала закордонними країнами, відвідала Францію, Німеччину, Італію,

Студентські спогади про інститут

(До 140-ї річниці заснування Глухівського національного педагогічного університету ім. О. Довженка)

Іспанію. Вона охоче ділилася зі студентами своїми враженнями від побаченого. Викладачка мала широкий кругозір, власну точку зору на перебіг подій і ніколи не приховувала своїх поглядів, що для того часу було неабиякою мужністю. Студенти з великим бажанням відвідували заняття з географії і без застереження довіряли порядному і авторитетному викладачеві, коли вона розповідала про відвідини закордону, хоча офіційна інформаційна пропаганда у той час кардинально відрізнялася від її розповідей. Через це спілкування молоді люди пізнавали світ, який знаходився за межами Радянського Союзу, не через ідеологічну призму, а через сприйняття його звичайною пересічною людиною. Як не дивно, але т. з. чистки не торкнулися викладачки і вона ще довгий час працювала в інституті.

Репресії 30-х років не оминули глухівську інститутську спільноту. Одного разу не з'явився на заняття викладач історії Мазур – його швидко замінили іншим викладачем. Навіть студенти боялись перешіптуватись між собою про те, що сталося. Новий історик – Іда Григорівна Давидова – предмет викладала цікавіше і більш професійно, тому про репресованого швидко забули.

Надзвичайно вимогливим педагогом був А.Ф. Марвянюк. Він викладав російську мову. Її студенти знали досконало, але все одно боялись іспитів із зазначеної дисципліни. Двійки викладач майже не ставив, але досконале знання предмету і бажання та вміння заставити інших підняти свій рівень знань до його власного рівня мали у студентства такий авторитет, що кожен його погляд, рух, фраза, висловлена зненацька, сприймалася з трепетом і навіть з обожнюванням. А от прізвище викладача марксизму-ленінізму випало із пам'яті Ульяні Михайлівни, і мабуть тому, що він відрізнявся грубістю, хамством, постійними криками та

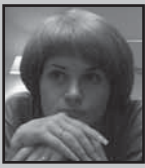

На території сучасного педуніверситету

приниженнями. Його страшенно боялися, але зовсім не поважали, що викликало і відповідне ставлення до його предмету, який здати з першого разу було практично неможливо.

Яскраві спогади залишилися у Ульяні Михайлівни від вишуканих інститутських клумб. За студентською групою закріплювався квітник, де кожен відповідав за вирощування певного виду квітів, які потім висаджувалися рядками або формувалися у клумби. Догляд за квітами тривав майже весь рік – від висівання насіння в теплицях і вирощування розсади до прибирання клумб. Квіти на клумбу висаджувалися так, щоб вона залишалася барвистою та яскравою від ранньої весни до пізньої осені. Це була колективна праця, і якщо хтось ставився безвідповідально до дорученої справи, то він підводив всю групу, адже вона вибувала зі змагання на краще естетичне оформлення території. Таким чином студенти не тільки виховувалися працею, а й формували свої естетичні смаки, прищеплювали традицію зробити світ навколо себе красивішим.

Дякуючи Ульяні Михайлівни, ми отримали цікаву інформацію про історію вищого навчального закладу Глухова, яка стала складовою історії славетного минулого міста.

**Вера
НАЗАРОВА**

Генеалог
г. Москва

Тропинками глуховских кладбищ

МАЛЧЕНКО

1904 год. Потомственный дворянин коллежский советник Порфирий Михайлович Малченко занимает должность начальника 2-го участка Глуховского уезда, состоит сотрудником Попечителя больницы Св. Евфросинии, детского Приюта «Терещенко» и городского училища «Ф. Терещенко» в Глухове. Вместе с супругой, Надеждой Семёновной, он имеет более 800 десятин земли в уезде и 3 деревянных дома в Глухове, один из которых поражает своими размерами и красотой. Дочь Вера оканчивает Глуховскую гимназию, сын Леонид поступил в Университет Св. Владимира в Киеве. Порфирий Михайлович – уважаемый в Глухове человек, неоднократно избиравшийся Гласным Глуховской городской Думы и Почетным Мировым судьей, будущий Городской Голова и Председатель Глуховской Уездной Земской Управы. Его детей ждало безоблачное будущее, но вытянутый жребий трагически переменял жизнь этой семьи...

Начальник Киевского
Охранного Отделения
8 марта 1904 г.
Совершенно секретно.

Вследствие предложения от 15-го февраля сего года за № 1896, имею честь донести Вашему Превосходительству:

21-го января сего года, проживавший в доме № 80 по Жилианской улице, в квартире № 14 со своими родными, студент Университета Св. Владимира Терентий Михайлов ЯХНЕНКО, 19 лет, покончил жизнь самоубийством, повесившись на крючке, вбитом в потолок для висячей лампы. Что побудило Яхненко на самоубийство не выяснено, так как перед смертью он никаких писем или записок не оставил; душевное его состояние, по заявлению окружающих его лиц, ничем не отличалось в день смерти от обыкновенного.

25-го января, по Терещенковской улице в доме № 15, студент Киевского Университета, сын Коллежского Советника, Леонид Порфирьев МАЛЬЧЕНКО, 23 лет, около 7-ми часов утра лишил себя жизни выстрелом из пятизарядного револьвера системы «Смит и Вессон». Что побудило на самоубийство Мальченко не выяснено. Он оставил записку: «сейчас застрелюсь» и письмо на имя своей матери, в котором прощается с ней, не объясняя причины смерти.

25-го же января, в доме № 74 по

Дмитриевской улице, студент Киевского Университета Владимир Александров ХОМИНСКИЙ, 23 лет, покушаясь на самоубийство, выстрелом из револьвера ранил себя в грудь ниже сердца. Хоминский отправлен в больницу для чернорабочих и жизнь его находится в опасности. Причина покушения на самоубийство также не выяснена, но известно, что Хоминский в день покушения на самоубийство писал кому-то длинное письмо. Оставленными двумя записками Хоминский просит похоронить его в местечке Коростышев и просит полицию в его смерти никого не винить.

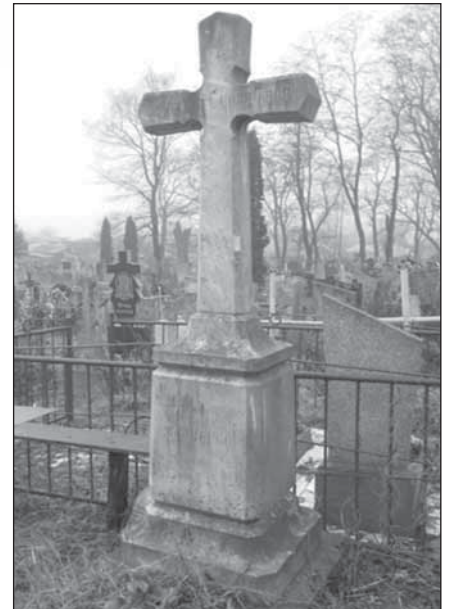
17-го февраля, в 4 часа дня, в банях Поляк, в доме № 146 по Жилианской улице, зашёл студент Киевского Университета Марьян Генрихович-Францевич-Валерьевич-Августович ПИОНТКОВСКИЙ, занял № 12, запер дверь на ключик и, с целью лишить себя жизни, разрезал бритвой артерии своей правой руки, после чего в бессознательном состоянии был отправлен в Александровскую больницу. Как выяснилось дознанием Пионтковский долгое время болел грыжей, вследствие чего жизнь считал для себя слишком тяжелой, почему решил покончить самоубийством, написав заблаговременно записку, что в смерти его никто не виновен. В настоящее время здоровье Пионтковского улучшается.

По поводу всех описанных случаев в городе ходят упорные слухи, будто студенты лишили себя жизни, не желая совершать тех террористических актов, на осуществление коих они, якобы, вытягивали жребий какого-то «Исполнительного Комитета», но подтверждений сих слухов из агентурных источников до сих пор в Отделение не поступало.

В частности в городе много говорят, что студенты решили, якобы, убить Генерал-Губернатора, в отместку за его тактику по отношению студентов в Петербурге.

Покушение на Начальника Края Генерал-Адъютанта Николая Клейгельса так и не состоялось, равно как и две последующие попытки тоже закончились провалом. В конце 1905 года Исполнительный Комитет «Боевой организации» прекратил продолжение террора, а затем приостановил деятельность организации.

Безутешные родители забрали из Ки-

Могила Леонида Малченко

ева тело сына на родину в Глухов, скрыли факт самоубийства и похоронили в центре Вознесенского кладбища, где до сих пор вблизи старинной церкви можно найти высокий на старинном постаменте белокаменный крест с надписью «Да будет воля Твоя!», окутанной безвестностью и некой тайной могилы Леонида Малченко...

Покончивший с собой Леонид Порфирьевич Малченко по материнской линии приходится правнуком Артемия Яковлевича Терещенко, внуком Мариамны Артемьевны (Терещенко) Куксиной и сыном Надежды Семёновны (Куксиной) Малченко.

С 1908 по 1940 годы в Глухове работал доктор Феофан Александрович Пашкевич. Про него говорили: «Доктор, который видит насквозь!». Это действительно был не просто выдающийся врач, а образованнейший, интеллигентнейший и благороднейший человек в городе! После своего приезда в Глухов, как врач, он быстро стал пользоваться известностью у населения города и окрестных сел. До революции он служил в Земской больнице и Глуховском Учительском институте, не отказывая в приеме беднякам и лечил местных помещиков. Регулярно ездил для профессионального усовершенствования на Пироговские съезды и в клиники Киева, Одессы, Петербурга. В годы Первой мировой войны Феофан Александрович был главврачом санитарного поезда имени Черниговского дворянства, курсировавшего между Западным фронтом и Москвой. В годы гражданской войны доктор Пашкевич добывал для города первый рентгеновский аппарат, оказывал помощь пострадавшим от еврейских погромов и смены власти, лечил большевиков и белогвардейцев, т.к. и те и другие были для него просто больными, пациентами, людьми, нуждавшимися в его помощи независимо от их политической ориентации. В советское время Пашкевич продолжал работать в Глуховской городской больнице, своим профессионализмом и личными качествами сыскав себе известность далеко за пределами Глухова.

Нам удалось разыскать внучку Ф.А. Пашкевича. На окраине Санкт-Петербурга в маленькой двухкомнатной квартире в далекой от роскоши обстановке живет бывший иммунолог Татьяна Владимировна Пашкевич - умный, культурный и светлый сердцем и душой человек, каким был и её дед. В её доме бережно хранятся старинные фотографии, письма того времени, несколько стульев из приемной Глуховской земской больницы и множество интереснейших рассказов о дореволюционной жизни в Глухове и в их семье, о друзьях и коллегах Феофана Александровича, о том, как в 1941 году семья бежала из оккупированного немцами Глухова и по всей стране в послевоенное время встречала людей, знавших доктора Пашкевича. Одним из ценнейших материалов, сохранившихся в семейном архиве Т.В. Пашкевич, являются воспоминания о Феофане Пашкевиче, написанные его дочерью Евой Феофановной Пашкевич. Татьяна Владимировна передала эти мемуары в Национальный заповедник «Глухов». Начиная их публикацию, мы хотим воскресить память глуховчан об этом удивительном человеке и враче, рассказать о событиях, происходивших в его жизни и связанных с городом Глуховом.

Феофан Пашкевич в воспоминаниях дочери Евы

Феофан Александрович Пашкевич родился 24 октября 1870 г. в селе Залисы Ковельского уезда Волынской губернии в семье священника. Мать его, Ева Яковлевна, урожденная Моргалевская, из села Глухи, той же местности. Она имела родных в семьях Павловичей, Гомлицких, Страшкевичей. Было дальнейшее родство с фамилией Чайковских, из которых происходил Петр Ильич – гениальный русский композитор.

В семье Феофан был самым младшим: сестра Екатерина – старше лет на 15, Пелагея – лет на 10, а брат Мирон – года на 2.

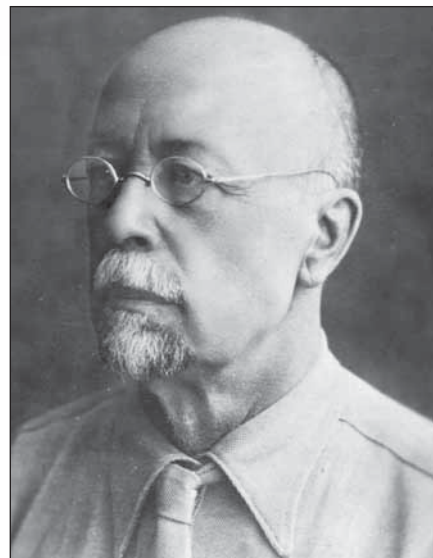
В 1889 г. Феофан Александрович поступил на медицинский факультет Императорского университета Св. Владимира в Киеве. До этого окончил гимназию в Холме (ныне Польша).

В 1892 г. Ф.А. Пашкевич перешел на 4-й курс того же факультета Императорского Варшавского университета, который закончил в 1896 году. В дипломе, выданном 13 февраля 1897 г., указано, что ему присуждена степень «Лекаря с отличием». Неизвестно, чем был вызван переход его из Киевского в Варшавский университет. Возможно, семейными обстоятельствами, но, может быть, это связано со студенческими волнениями. Именно за это был исключен в то время из Киевского университета его товарищ Михайло Косач.

Из варшавского периода жизни Феофана Александровича сохранилась почти сорокалетняя дружба и переписка с Н.А. Покшишевским, впоследствии доктором ветеринарных наук и профессором, директором Ленинградского ветеринарного института. Н.А. Покшишевский погиб в 1934 г., став одной из жертв сталинских репрессий. Реабилитирован в 1957 г.

Познакомившись в Киевском университете с Михаилом, братом Леси Украинки, Феофан стал вхож в дом Косачей. В письме брату из с. Колодяжное в Киев 26–28 ноября 1889 г. Лариса Петровна поручает ему вместе с Пашкевичем перевести на украинский с других языков Л. Толстого, Пушкина, Гаршина, Сенкевича, Байрона, Беранже, Юго, Жорж Санд, Гете, Шиллера, Петрарку, других писателей.

Феофан Александрович владел, кроме украинского, русского и польского языков немецким, французским, латынью и греческим, так как окончил классическую гимназию. В письме к маме из Киева в Колодяжное в начале февраля 1890 г. Леся Украинка пишет, что Ф. Пашкевич «... з виду дуже порядочно і симпатична кна-кна і, здається, не так хвастає, як другі». В число друзей семьи Косачей входила и сестра

Феофан Александрович Пашкевич

Ф. Пашкевича Пелагея Александровна, которую Лариса Петровна не раз упоминает в письмах к матери и брату с июля 1889 г. и до июня 1897 г. П.А. Пашкевич всю жизнь проработала сельской учительницей.

Из рассказов отца о семье Косачей в памяти осталось только то, что у них часто бывала молодежь, что в квартире стоял рояль, звучали музыка и пение, было много цветов, вышитых рушников и скатертей.

В 90-е годы XIX ст. в России свирепствовала эпидемия холеры. При недостатке медиков и лекарств, в условиях нищеты и темноты населения борьба с ней была не легкой. Вспыхивали холерные бунты, так как среди крестьян шли слухи о нарочном отравлении врачами людей. Были случаи поджога земских больниц, убийства врачей, раскопок могил людей, умерших от холеры.

Передовые врачи и студенты-медики добровольно отправлялись «на холеру». Среди них был и Феофан Пашкевич; было это в 1892 г., в студенческие годы киевского периода. Фотография отца с крестьянами в одной из деревень «на холере» передана в свое время мною в Музей Леси Украинки.

Не знаю, где работал Ф.А. Пашкевич сразу после получения диплома, но какое-то время он – судовой врач, плавал на судне по Средиземному морю. Кому принадлежал этот корабль – не знаю. Известно, что он был в Египте (хранятся открытки с видами Александрии, оттуда им привезенные), в Италии, во Франции, после этого служил в земских больницах на Полтавщине, в Лохвицком уезде. В памяти сохранилось название села или местечка – Хорол. Где-то поблизости, в Чернухах или Варве, учительствовала Татьяна Викторовна Дорошенко,

окончившая до этого гимназию в Лубнах и сельскохозяйственные курсы в Поволжье. В 1903 г. молодые люди поженились.

Отец Татьяны Викторовны, Виктор Павлович Дорошенко, живший в селе Белоцерковцы, был земским врачом в Лохвицком уезде. Он скончался от тифа в 1901 г. Закончив в свое время университет в Киеве, а затем Медико-хирургическую академию в Петербурге, Виктор Павлович был участником Русско-турецкой войны 1877–1878 гг. как полковой лекарь, награжден медалью и орденом Св. Станислава с мечами. Он оставил о себе добрую славу как «лікар-філантроп», «громадський діяч». Эту характеристику подтверждают сведения о работе, выполненной врачом В.П. Дорошенко: только за 1897–1898 гг. им было «пользовано» амбулаторно 9111 чел., на дому – 750 чел.

Ф.А. Пашкевич, приехав на службу в Лохвицкий уезд вскоре после смерти В.П. Дорошенко, проникся глубоким уважением к деятельности своего предшественника и собрал о нем воспоминания, другие материалы. Хотел опубликовать их, но они были позже утрачены.

В селе Лука Лохвицкого уезда у молодой четы Пашкевичей родилась первая дочь Орыся. С ними жила и мать Феофана Александровича Ева Яковлевна, уже несколько лет прикованная к постели.

Не знаю точно, по какой причине в 1905 г. семья переехала с Полтавщины в г. Рославль Смоленской губ. Помнится, подполковой послужила политическая неблагонадежность Ф.А. Пашкевича. В Рославле снова была служба в земской больнице.

После царского манифеста от 17 октября 1905 г. в 660 населенных пунктах России разразились массовые еврейские погромы, в том числе и в Рославле. Среди русских людей, прятавших евреев от черносотенцев, была и семья Пашкевичей.

Весной 1906 г. скончалась мать Феофана Александровича, а осенью того же года родилась его вторая дочь Ева.

В 1907 г. Ф.А. Пашкевич получил назначение в земскую больницу губернского города Смоленска, которой заведовал С.И. Спасокукоцкий, впоследствии известнейший советский хирург.

И в Рославле, и в Смоленске у отца осталось немало друзей. С некоторыми из них велась переписка до конца его жизни. Добрую память оставил он и у младшего персонала больниц, и это обстоятельство спасло ему жизнь в 1918 году, о чем пойдет речь ниже.

Летом 1908 г. Ф.А. Пашкевич получил место заведующего земской больницей г. Глухова Черниговской губ. Помнится, что причиной новой перемены службы явилась принадлежность его к числу выборщиков в Государственную Думу.

Запомнился рассказ отца о первом дне появления его в Глуховской земской больнице. Это было деревянное здание о

двух этажах. Внизу нового заведующего ждали два дюжих санитаря (до революции женщин-санитарок в больницы не брали). Ф.А. Пашкевич не успел опомниться, как санитары подхватили его под руки и «взнесли» по крутой лестнице на второй этаж. В коридоре перед кабинетом они посадили заведующего на табурет и мгновенно сняли с него галоши, а затем и пальто. Как оказалось, этот порядок был заведен его предшественником, который был сыном местного помещика. Отец был потрясен этой сценой. Ничего не сказав санитарам, он попросил фельдшера Павла Феофистовича Денисова, чтобы этот ритуал был отменен. Человек в высшей степени демократичный, деликатный, он никогда не приказывал, лишь просил. Так было на работе и дома.

В Глухове отец снял дом поблизости больницы, на углу улиц Путивльской и Южной, и перевез семью из Рославля. Здесь в конце 1908 г. родилась его третья дочь Оксана. Был еще один переезд в другой, тоже деревянный, дом того же домовладельца Литвинова. А летом 1914 года Ф.А. Пашкевич впервые в жизни получил квартиру из 5 комнат в кирпичном земском доме с водопроводом, ванной и канализацией. В полуподвале была большая кухня, где обитали кухарка Ольга и няня Ганна, привезенная еще девочкой в Рославль из Белоцерковцев Татьяной Викторовной. В этом же полуподвале были две квартиры аптечных служителей: Карабуты (у него было трое сыновей) и Саврова (там было двое мальчиков).

Ольга служила раньше у помещиков Бирваров в селе Черториги Глуховского уезда, откуда ее уволили «за воровство». Феофан Александрович разобрался в ее поведении, определил, что она больна kleptomaniей и взял в нашу семью. Раз в год или реже Ольга убегала в свое село и уносила из дома какую-нибудь вещь. Через некоторое время родственники приводили ее и возвращали взятое. Ольга и Ганна прожили в семье до самой смерти до конца 1930-х годов.

В огромном дворе находился ледник, сарай для дров и коров, других домашних животных. За забором ко двору примыкал сад с двумя большими каштанами, площадкой для крокета и двумя десятками плодовых деревьев. По чертежу Татьяны Викторовны к дому был пристроен балкон с лестницей в сад. Сюда летом переносилась столовая, здесь же отец отдыхал после обеда и столарничал на большом верстаке. В доме был и кабинет для приема больных. К этому времени Ф.А. Пашкевич стал пользоваться известностью у населения города и окрестных сел.

Лечились у него местные помещики, присылавшие за «своим» доктором лошадей из родовых имений. У одного из них, Е.П. Бека, была дочь – ровесница старших девочек Пашкевичей. Завязалось знакомство детей. Несколько раз мы были

приглашены в гости. Поездки на барской коляске за 6 верст в Заруцкое, с чудесным купанием, лесом и парком с качелями, «гигантскими шагами», крокетом, были очень привлекательными. Но в один из наших приездов туда во время обеда, который, как обычно, проходил за пышно накрытым столом и в присутствии многих гостей, чванливому хозяину что-то не понравилось в сервировке. Он сказал какую-то грубость и швырнул тарелку с кушаньем в экономку Ольгу Трофимовну. Она молча вышла, закрыв лицо руками, а мы с Орысей ужасно испугались. После этого случая мама перестала отпускать нас к Бекам, да и мы сами потеряли желание посещать этот страшный дом. После революции семья Беков уехала в Алжир, но старший сын Саша женился на экономке и жил в Киеве.

Большим своим искусством, как врача, отец был обязан не только личному опыту и практике. Каждый отпуск он использовал для поездок в клиники Киева, Одессы и Петербурга на усовершенствование, регулярно ездил на Пироговские съезды (сохранились его фотографии среди участников съездов).

Не помню, чтобы кто-либо из его глуховских коллег так проводил свой отпуск, кроме Иосифа Семеновича Кадыгровова. Это был врач из Киева, несколько лет живший в Глухове, имевший ученую степень доктора наук. Он часто бывал у нас.

Феофан Александрович имел добрые отношения с глуховским врачом Я.С. Ступаковым, у которого крестил четверых сыновей (трое из них погибли на фронте Великой Отечественной войны), Г.К. Кудрей, бывшим фельдшером, дочь которого тоже стала его крестницей. По-товарищески отец относился и к популярным у жителей города практикующим фельдшерам Данильченко, Дуленко, Клименко, Гриценко. Они, ценя это, уважали его и прибегали к его консультациям. Позже его близким другом стал В.В. Михайловский, ушедший добровольцем на фронт в 1941 г. Близкой к семье Пашкевичей также была доктор А.В. Барт, в годы Великой Отечественной войны снабжавшая партизан лекарствами. Она в те годы спрятала у себя еврейскую девочку, спасая ее от глуховского «Бабьего яра» – так называли горожане траншеи, вырытые по приказу немецко-фашистских оккупантов в 1941 г. в Борке, – в лесу по дороге на Путивль. Там лежит и Пиндрик – ровесник Феофана Александровича, талантливый кузнец, чернородый красавец библейского типа, умнейший человек, в кузню к которому отец часто заходил узнать международное положение и просто поговорить «за жизнь». Там же покоится прах лучшего фотографа Глухова И. Любомирского и многих др.

Подготовил к печати

Вера Назарова, Александр Мирошниченко
Продолжение в следующем номере

**Інна
ТАРАСЕНКО**
Кандидат
історичних наук
м. Київ

Історія Глухова як однієї з гетьманських столиць у порівнянні з Чигирином, Гадячем, Батурином та Немировом представлена в джерелах найкраще. Проте ця обставина дослідниками використана далеко не в повній мірі.

У Центральному державному історичному архіві України у м. Києві є окремі фонди, присвячені Глухову, яких, так би мовити, майже не торкалася рука пошуковця. Причини цього лежать на поверхні: спочатку заборони (явні і таємні) з боку ради, потім – економічні труднощі. Та й спеціалістів означеного періоду обмаль. Наразі, всупереч складній ситуації в Україні (фактично йде війна з Росією, а Глухів знаходиться на російсько-українському кордоні), є нагальна потреба видати хоча б один том документів з історії Глухова козацької доби, використавши для цього вже підготовлені до друку джерела.

В Інституті рукописів Національної бібліотеки України ім. В.І. Вернадського увагу привернув документ, датований 1726 роком, який стосується одного з храмів Глухова – Іллінської церкви.

Цікавий документ з історії Глухова XVIII ст.

Вона не збереглася до нашого часу, а її місцезнаходження навіть приблизно не можуть установити досвідчені глухівські краєзнавці. Документ хоча і не дає відповідей на це питання, все ж містить цікаві деталі історії храму.

Текст публікується за правилами, розробленими Я.І. Дзирою. Щоправда, титула нами не розкриваються, оскільки стосуються загальнолюдських слів.

1726, липня 20(9). – Глухів. – Лист парафіян Іллінської церкви в Глухові до київського архієпископа (митрополита) Варлаама Ванатовича

«Ясне в Бгу преосщеннійший мці отче архієспс києвський, галицький и Малия Россий, нам велце всемлстивіший пне архієпастир великий добродію.

Понеже допущеним Бжиім в сем 1726 году іюля 2 числа град наш Глухов, двократним пожаром мало не увес вигорів, в том числі й церков стого пророка Ілії, в граді стоячая, згоріла, а тепер мы нижеименованние парохіяне с оной церкве, не йміючи гді соборного ншого ко Бгу творити мления. Просим вшего архієпастирского блгословения да повелите указом вшей архієпастирской

стині на старом фундаменте обваленой каменной церкви во имя Стія Троїци соградити малую до времени церков с тертиць. Донелі же каменная новая на новом фундаменті созидается церков; о тое и паки всепокорственно вшей стині просячи, его ж архієпастирскому блгословению и млтвам назавше себе поліцивши, зостаем.

3 Глухова іюля 9 д. 1726 року
Вшему преосщенству всемлстивішому ншому отцу и пстиреві нижайшіе слуги и подножки града Глухова парохіане стой живоначалной Троїцы Федор Омелянович, атаман глуховский

Естафий Ефимов, писар сотні глуховской Иван Давиденко, Матвій Пинчук ктитор».

Адреса: «Ясне в Бгу преосщенійшому его млсти гспдину отцу кир Варлааму Ванатовичу, архієпископу києвскому, галицькому и Малия Россий, ншему велце всемлстивішому пану пастиру, отцу и всенадеждному добродієви надлежит.

Інститут рукописів Націо-нальної бібліотеки України ім. В.І. Вернадського, ф. XIII, № 6271, арк. 1-2. Оригінал завірений печаткою і особистими підписами прохачів

**Віктор
ТЕРЛЕПЧУК**
Краєзнавець-дослідник
м.Шостка

Вовіки невичерпно-незбагненний Шевченко (Глухівський крайовий Шевченківський словник)

Продовження. Початок у номерах 6 (60), 2013 г. – 1(61), 2014 г.

Васьков Іван Андрійович (1814 – після 1889). Відомий український живописець М.Г. Бурачек (1871–1942) у статті «Мое життя» («Малярство і скульптура», 1936, № 6) писав: «В гімназії на мене звернув увагу вчитель малювання і живопису Іван Андрійович Васьков, старий добродушний дивак, колишній приятель по Академії Т.Г. Шевченка». Звернув і зробив великий мистецький і духовний вплив на напрямок мистецької і суто дослідницько-наукової праці цього свого учня по Кам'янцю-Подільському. Та ось поки що документальних підтверджень про час навчання Васькова в Академії мистецтв і приятелювання його з Шевченком не відшукується.

Про цього уродженця м. Короп на Чернігівщині розповіла нам Валентина Рубан в чудовій книжці «Забуті імена (Розповіді про українських художників XIX – початку XX століття)» (К., 1990), а саме про те, що за поданням дирекції училищ Чернігівської губернії Іван Васьков був призначений Радою Київського університету Св. Володимира виконуючим обов'язки вчителя малювання і чистописання Глухівського повітового училища. Це трапилося 1 липня 1835 року. Дізнаємося також про написання ним у 1837 р. у Глухові портрета С.І. Маєвського (1779–1848) – одного з героїв Вітчизняної війни 1812 р.

У 1843 р. І.А. Васьков написав вже інший портрет – І.М. Сбігнева – викладача Новгород-Сіверської гімназії (1820–1832), а потім інспектора

Чернігівської гімназії. На цьому полотні було зроблено напис: «Писал Васков в Глухове 1843 г.». Та нас особливо цікавить зв'язок художника із Т.Г. Шевченком. В.В. Рубан зазначала, що Тарас Григорович навчався в Академії у 1839–1845 рр., і саме в цей час Іван Васько міг познайомитися з поетом-художником, а далі зустрітися з Шевченком у вересні 1846 р. у Кам'янці-Подільському, коли поет перебував там за завданням Київської археографічної комісії. Нашу увагу привертають, зокрема, такі рядки Кобзаря у листі від 23 жовтня 1845 р. з Миргорода до А.Г. та Н.Я. Родзянків: «Писал я в Киев к тому художнику, о котором я вам говорил, но не получил еще ответа. Как только получу, то немедля сообщу вам». Справа полягала в тому, що чимало митців, у тому числі

і Шевченко, прагнули отримати посаду вчителя малювання при Київському університеті Св. Володимира. Врешті-решт, було призначено брата Івана Васькова Гаврила (1820 – після 1978). То чи не мав тоді розмову Шевченко про свої намагання? І чи не листувався Тарас Григорович з кимсь із братів Васькових?

Вовчок Марко (Вілінська Марія Олександрівна, 10(22.XII).1833 – 28.VII(10.VIII).1907) – письменниця. Вона вперше назвала ім'я Т.Г. Шевченка в листі з Глухова від 1(13) вересня 1857 р., коли подорожувала із сином Богданом до Орла із Немирова – місця її тогочасного проживання. По дорозі Марія Олександрівна зупинялася в с. Локотки Глухівського повіту у чоловікового брата В.В. Марковича, де той працював лісничим. У цьому листі вона сповіщала: «Багацько дечого чула я доброго дуже. Пан Тарас у дорозі, іде в Петербург, а може, ще й на Україну буде». Наприкінці листа письменниця додавала: «Видела портрет пана Тараса і его стихотворение, написанное углем, слышала». Виїхавши із Локотків від Василя Марковича, де ж вона могла зупинитися в Глухові? Можливо у Лихошерстової? Адже п'ятьма роками пізніше 11(23) травня 1862 р. із Новгород-Сіверського і чоловік О.В. Маркович в листі до неї назвав це ім'я: «У Глухові я становлюсь у Лихошерстової на Веригині, там і Вам будуть тяжко раді». То була поміщиця Антоніна Луківна – двоюрідна сестра Якова Яковича Бартоша, дружина Івана Васильовича Лихошерстова. Відома етнограф, народна вчителька П.Я. Литвинова-Бартош, опікунами якої після смерті батьків були Лихошерстові, так описала появу поміщиці в місті: «Антонина Лукинична перехала на жительство в г. Глухов к своей 80-летней тетке Прасковье Васильевне Гернет, вдове бывшего глуховского полицмейстера, которая свою превосходную усадьбу на Веригине и при ней несколько десятин земли передала Антонине Лукиничне».

На шляху до письменницької слави і знайомства з Шевченком неабияку роль у житті Марка Вовчка відіграли уродженці Глухівщини. Так перші оповідання вичитував і зробив усе можливе для друку Пантелеймон Куліш. Набирав їх у Петербурзі, в друкарні ним заснованій, інший уродженець Глухівщини Д.С. Каменецький. Саме Куліш був першим, хто познайомив Шевченка з оповіданнями Вовчка: «Побачиш, – писав він Тарасові, – які дива у нас творяться: уже й каміння починає вопіяти. Де ж пак не диво, щоб московка преобразилась в українку та такі повісті вдрала, що хоч би й тобі, мій друже, то прийшлись би в міру». А згодом надіслав Шевченкові її «Оповідання».

Коли ж Вовчок виїхала за кордон, то

Марко Вовчок

майже в усіх 20 листах до Каменецького 1857–1867 рр. просила поклопотатися стосовно її літературних справ. Письменниця також просила глухівчан і чоловіка надіслати їй матеріали з історії України для написання задуманих творів. Ось, наприклад, вона писала Опанасові Марковичу наприкінці березня – початку квітня 1862 р.: «Пришли мені усе, що знаєш, що маєш про Кармелюка, усе, усе і де родився, якого року, як його звали, усе, усе чисто. Я тепер пишу повістку «Кармелюк» (нікому не кажи)».

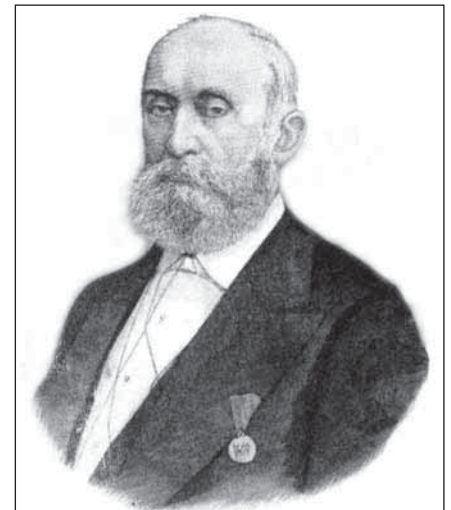
Вельми слухною була одна з приміток дочки О.М. Лазаревського і уродженки містечка Вороніж Г.М. Шрамченко (Лазаревської): «Куліш не розумів, скільки дав Марковичці для розвитку й таланту її перший чоловік О. Маркович». Шевченко подарував Марку Вовчку старовинну біблію, рукопис поеми «Неофіти», підніс свій портрет власної роботи з написом: «Марії Олександрівні». У 1860-му, коли вона перебувала за кордоном, поет надіслав примірник «Кобзаря», вивівши на титульному листі: «Мойй єдиній доні Марусі Маркович – і рідний, і хрещений батько Тарас Шевченко». Звідти ж до Росії до Шевченка її листи не надсилалися ні в 1860-му, ні в 1861-му. І лише наприкінці лютого – початку березня того останнього року вона відізвалася: «Чую, що Ви усе нездужаєте та болієте, а сама вже своїм розумом дохожджу, як-то Ви не бережете себе і які сердиті тепер... Ви забули чи ні, що Ви названий батько? Коли взяли ім'я, то взяли й біду батьківську, тепер думайте».

Особисто не можемо згадати наступні вислови про неї як письменницю і людину. Так Софія Русова писала: «Звідтоді (виїзд за кордон – В.Т.) Марко Вовчок цілком відходить від українського руху, зовсім не цікавиться українською літературою, не визнає наших культурно-політичних змагань». М.І. Петров, автор «Очерков истории украинской литературы XIX ст.», зазна-

чав: «Зі смертю його (О.В. Марковича, 1867 р., м. Чернігів – В.Т.) вмерла для української літератури і Марко Вовчок».

Галаган Григорій Павлович (15.VIII.1819 – 25.IX.1888) – поміщик, що протегував літераторам, культурно-освітнім діячам України. Вчитуючись в його листи чи то кореспонденції до нього, бачимо в багатьох із них великий пієтет до особи Т.Г. Шевченка. Ще 13 лютого 1842 р. до 23-річного Галагана писала із с. Ленків Новгород-Сіверського повіту К.В. Маркович (?–1898) – дочка В.Ф. Лобисевича, надвірного радника і маршалка того повіту в 1812–1816 рр., особи, близької до літератури: «Пришли мне в голову, – сповіщала вона, – новые стихи Шевченко, ты их еще не знаешь, – слушай...

Вітре буйний, вітре буйний,
Ти з морем говориш,
Збуди його, заграй ти з ним,
Спитай сине море...
Воно знає, де мій милий,
Бо його носило».

Григорій Павлович Галаган

2 квітня 1847 р. Галаган дізнався з листа чиновника канцелярії Київського генерал-губернатора М.А. Рігельмана про арешт і відправку до Петербурга Костомарова, Шевченка, і, безперечно, вже тоді погоджувався з рядками свого кореспондента: «Зная их по литературным трудам, нельзя не пожалеть, потому что эти люди с талантом были». Коли Шевченко вже мав повернутися із заслання, то його друзі почали збирати гроші для допомоги поетові. Не стояв острононь й Г.П. Галаган. Очільник цієї акції Л.М. Жемчужников 3 березня 1857 р. писав Галаганові: «Спасибо Вам за участие в деле Шевченко. Я получил 150 руб(лей) серебром». Звичайно ж, він не міг не бути на обіді у Михайла Максимовича з приводу повернення Шевченка. У листі до дружини Григорій Павлович описав це зібрання, підкресливши, що глибокий погляд Шевченка «дає ему вид одного из му-

Продовження на стор. 8

Закінчення. Початок на стор. 6

дрых наших дедов-павличников, к котрым часто приходят за советом», і вже через 17 днів надсилає вірші Тараса Григоровича з проханням читати їх синові Павлуші «медленно, как идилии».

Раз у раз Галаган сповіщає дружині про акти пошанування Кобзаря, напри-

клад 26 лютого 1883 р. у Петербурзі: «Вчера утром совершена была почитателями Шевченко панихида (в день его смерти) в Казанском соборе». Мав він і дещо із спадщини Шевченка, зокрема альбом з малюнками поета. Катерина Василівна Галаган (1826-1897) була сестрою Василя Васильовича Кочу-

бея – власника маєтку в с. Дубовичі на Глухівщині. Як було Григорію Павловичу не заїжджати до цього мальовничого куточка Глухівського повіту? На жаль, даних про це ще не знайдено, проте можна говорити про його перебування в іншому населеному пункті Глухівщини.

Продовження у наступному номері

ЗАБУЛИ ПРО НАОЧНУ АГІТАЦІЮ

На Глухівському сирзаводі наочна агітація не стала важливим засобом пропаганди цілей, завдань і справ трудящих. Лозунги, стенди, які тут є, в основному містять загальні заклики, побажання, часто безадресні. Вони не звернуті безпосередньо до тих, від кого залежить продуктивність праці, економне витрачання пари, електроенергії, води, не спонукають рахувати кожну копійку, дорожити робочою хвилиною.

Давайте заглянемо у виробничі цехи і поцікавимося, що з наочної агітації тут є і як вона впливає на людей. Ось один з важливих цехів підприємства – по виробленню твердого сиру «Російський». Високо на стіні висить лозунг далеко не першої свіжості «Сухий цех – запорука здоров'я і вироблення продукції високої якості». Таке враження, що повісили його тут з незапам'ятних часів. Люди настільки звикли до нього, що не звертають уваги на написане. Вся підлога в цеху вкрита водою, у будь-якому взутті не пройдеш – треба гумове, а лозунг закликає...

Тут же обладнано стенд під загальним заголовком «Екран трудової

дисципліни». На ньому передбачені такі розділи: «Передовики виробництва», «Крадіжки», «Прогули», «Пияцтво». Та на жодному з них немає прізвищ. Звичайно, коли порушників немає, це добре. Не придумувати ж штучно прізвища, щоб стенд «заговорив», але, як виявилось, в цеху були прогули та інші порушення, просто їх не хотіли помічати.

Є в цьому цеху стенди «Правила безпеки», «Куточок якості». Але жоден з них не зупиняє біля себе робітників, не примушує замислюватися, як дорого коштує робочий час.

На жаль, на сьогодні на сирзаводі немає таких агітматеріалів, як «Наші резерви», «Ціна простою» тощо, створених на точних підрахунках. Рідкістю тут є випуски «блискавок», сатиричних листків та інших видів «малих форм» наочної агітації, присвячених трудовим здобуткам, критиці недоліків.

На заводі використовують образотворчі форми, присвячені знаменним подіям в особистому житті. У більшості цехів є планшети «Поздоровляємо з днем народження», але крім прізвища іменинника теплих слів не знайдеш. А хотілося, щоб тут

були слова добрих побажань успіхів у праці, щастя у житті.

Нинішній стан наочної агітації на сирзаводі показує, що партійна організація не приділяє належної уваги підвищенню дієвості, ефективності художньо-образотворчих засобів, ідейно-політичному і моральному вихованню трудящих. Партійна організація оперативно не потурбувалася, щоб весь зміст художньо-політичного оформлення був спрямований на роз'яснення історичних рішень XXVII з'їзду КПРС, червневого (1986 р.) Пленуму ЦК КПРС. Пішов сьомий місяць як відбувся з'їзд партії, а на заводі немає експозицій, фотодокументів, малюнків, плакатів, які б відтворювали завдання, поставлені форумом комуністів. За допомогою б готових плакатів «Політвидав» України, які можна передплатити через агентство «Союздрук», можна було б швидко оформити стенди-виставки, щити, на яких поєднувався б надрукований плакат і текст, виконаний заводським художником, про те чи інше завдання, що стосується заводу, його цехів.

Поки що на заводі відсутнє планування художньо-політичного оформлення. У масово-політичних заходах партійної організації навіть не згадується про посилення впливу наочної агітації на справи колективу. Партійній організації необхідно докорінно її поліпшити, щоб вона по-справжньому стала одним із важливих заходів ідеологічного забезпечення виконання завдань дванадцятої п'ятирічки.

Газета «Народна трибуна», 1986 р.

Газета «Соборний майдан»

Засновник — Національний заповідник «Глухів»

Свідоцтво про реєстрацію № СМ 390 від 06.02.2004 р.

Адреса редакції: м.Глухів Сумської обл., вул.Шевченка, 30, тел. 2-35-57, e-mail: dikz@ukr.net

Номер підготовлено до друку у науково-дослідному відділі заповідника

Верстка Віктора ІСАЄВА

Газета надрукована у АТ «Шосткинська міська друкарня»

м.Шостка, вул. К.Маркса, 69

Підписано до друку 25.07.2014 р.

Тираж — 500 примірників. Замовлення № 5558.

Редакція газети «Соборний майдан» запрошує до творчого співробітництва науковців, краєзнавців, любителів старовини

Електронна версія на сайті <http://nz-hlukhiv.com.ua/>

Редакційна колегія

Світлана ЖУКОВА

Юрій КОВАЛЕНКО

Ірина МОШИК

Олександр МІРОШНИЧЕНКО

Віктор ІСАЄВ

РОЗПОВСЮДЖУЄТЬСЯ БЕЗКОШТОВНО